

**КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ
НЕСПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ
УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ**

Олександр Томенко, Тетяна Круцевич

Національний університет фізичного виховання і спорту України

Аннотація

Разработанная концептуальная модель неспециального физического образования учащейся молодежи обобщает ее теоретико-методологические основы, оптимально сочетает ее содержание, выделение цели и функций, постановку задач, определение условий, средств, обоснование принципов и деления на составные части, выделение форм реализации.

Annotation

A conceptual model of students general physical education summarizes its theoretical and methodological foundations, optimally combines its content, purpose and functions of selection, the setting of objectives, conditions, facilities, and justification of the principles of division into parts, highlighting the forms of realization.

Постановка проблеми, аналіз останніх досліджень і публікацій.

На думку А. В. Лотоненко [2], неспеціальна фізкультурна освіта є основною формою існування фізичної культури у школах та вищих навчальних закладах нефізкультурного профілю і найчастіше цей процес прийнято пов'язувати з уроками фізичної культури у школі, заняттями з фізичного виховання у вищих навчальних закладах (ВНЗ), але «поле» функціонування неспеціальної фізкультурної освіти є більш розгалуженим і вона здійснюється досить часто стихійно у межах побутової, професійної, оздоровчо-рекреаційної діяльності у позанавчальний час.

У теорії та методиці фізичної культури накопичений значний науково-теоретичний досвід щодо структури і функцій фізичної культури учнівської молоді, у тому числі проблем, пов'язаних з фізкультурною освітою цього контингенту: В.М. Кряжем (1996), Ю.Ф. Курамшиним (2003), Т.Ю. Круцевич (2008) обґрунтовано принципи формування та зміст фізичної культури особистості; В.В. Приходьком [3] обґрунтовано поняття і технологію «непрофесійної фізкультурної освіти» студентів. Разом із тим сьогодні існують значні розбіжності у розумінні змісту неспеціальної фізкультурної освіти та її місця

у структурі фізичної культури особистості. Цілісно теорія і методологія неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді – принципи, рівні організації, зміст, засоби та форми реалізації тощо, досі не були предметом наукового дослідження, особливо це стосується України. Тому проведені нами дослідження є актуальними.

Дослідження проведені у відповідності до Зведеного плану науково-дослідної роботи Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту на 2006-2010 рр. за узагальненою темою 3.1. «Удосконалення системи фізичного виховання у навчальних закладах» та основною темою 3.1.2. Науково-методичні засади удосконалення викладання дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання».

Цілі статті. Основними завданнями статті є: розробка і обґрунтування структури концептуальної моделі неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді; обґрунтування специфічних принципів неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді.

Результати дослідження та їх обговорення. Для розкриття теоретико-методологічних основ неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді, шляхів формування фізичної культури особистості у молодих людей

ми побудували її концептуальну модель. В основу обґрунтування концептуальної моделі нами покладені результати дослідження наступних питань: змісту проблеми неспеціальної фізкультурної освіти школярів та студентів на сучасному етапі; генези виникнення поняття та наявних концептуальних підходів науковців до розуміння сутності неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді; міжнародної практики неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді; взаємозв'язків між показниками, що характеризують неспеціальну фізкультурну освіченість школярів 8 – 11 класів та студентів.

Згідно рисунку 1 метою неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді є сприяння формуванню фізичної культури особистості. Завданнями – загальні, що розповсюджуються як на школярів, так і на студентів, а також специфічні, які стосуються конкретно тільки школярів або тільки студентів. Серед загальних: оволодіння системою знань, необхідних для ведення здорового способу життя та повноцінної життєдіяльності у соціумі; засвоєння цінностей фізичної культури; оволодіння життєво важливими руховими вміннями і навичками.

У моделі ми пропонуємо функції неспеціальної фізкультурної освіти молоді, яка навчається, що витікають з її сутності і відображають структуру, відіграють важливу роль у процесі формування фізичної культури особистості: навчальну, інформаційну, виховну, функцію розвитку (рис. 1).

Принципами неспеціальної фізкультурної освіти є найбільш типові закономірності її функціонування, що часто повторюються: загальні та специфічні. До загальних відносяться: демократизація, гуманізація, патріотизм, науковість, спрямованість на виховання гармонійно розвиненої

Рис. 1. Концептуальна модель неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді.

П р и м і т к а. Позначено специфічні принципи: 1 – пріоритету ціннісного ставлення молоді до фізичної культури; 2 – пролонгованого впливу рухової активності у процесі освітньої діяльності молоді; 3 – завчасної адаптації до майбутньої освітньої діяльності; 4 – наступності форм реалізації та засобів НФО; 5 – оздоровчої спрямованості НФО; 6 – урахування регіональних особливостей при формуванні змісту НФО.

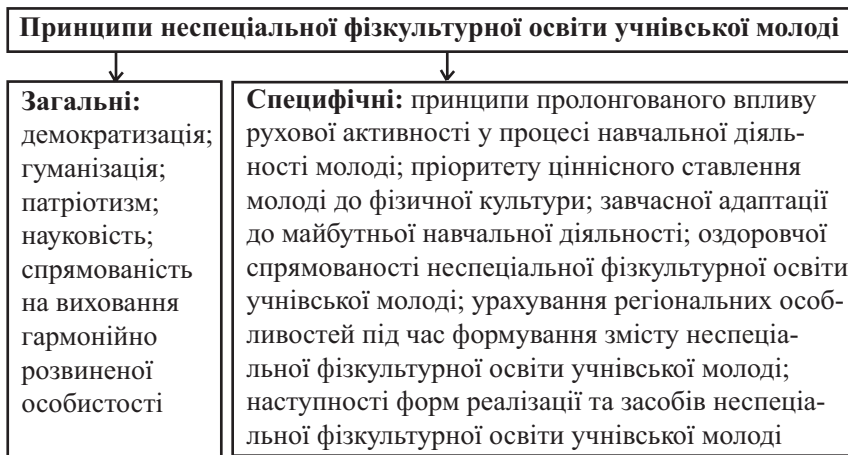

Рис. 2. Класифікація принципів неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді.

особистості. Серед специфічних принципів, які обґрунтовано у нашому дисертаційному дослідженні: принцип пролонгованого впливу рухової активності у процесі навчальної діяльності молоді; принцип пріоритету ціннісного ставлення молоді до фізичної культури та принцип завчасної адаптації до майбутньої навчальної діяльності (рис. 2).

Виявлені в результаті кореляційного аналізу типові закономірності рухової активності учнівської молоді дозволили обґрунтувати принцип пролонгованого впливу рухової активності у процесі освітньої діяльності молоді, що полягає у: вірогідному впливі часу, витраченого на високоінтенсивну рухову активність на більш ранніх етапах навчальної діяльності (8-10 класи), на обсяги участі в організованих високоінтенсивних заняттях фізичними вправами у подальшому, під час навчання у ВНЗ (I курс); вірогідному зворотному впливові обсягів сидячої активності й малорухомого способу життя у 8-му класі на обсяг високоінтенсивної фізичної активності у подальшому, починаючи з 10-х класів школи й переходом до ВНЗ тощо.

Принцип пріоритету ціннісного ставлення молоді до фізичної культури полягає у відокремленні

ціннісної (аксіологічної) складової неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді як базової і необхідності її вдосконалення для забезпечення ефективності підвищення неспеціальної фізкультурної освіченості в цілому. Обґрунтування даного принципу складається з кількох складових:

- отриманих статистично вірогідних прямих взаємозв'язків індексу засвоєння цінностей фізичної культури як інтегрального показника аксіологічної складової неспеціальної фізкультурної освіти з усіма дослідженими параметрами молоді, причому з п'ятьма з них із значенням коефіцієнта кореляції (rS) $> 0,50$;

- наявності того факту, що серед студентів із низьким рівнем рухової активності 100% мали низький рівень засвоєння цінностей фізичної культури і жодного – високий;

- показник свідомої потреби у заняттях фізичною культурою як однієї з ключових цінностей фізичної культури достовірно корелював у школярів з усіма іншими, що були виміряні; у студентів цей показник не тільки вірогідно пов'язаний із більшістю інших виміряних характеристик, але й має з ними досить тісний зв'язок (rS понад 0,50) із ІРА ($rS = 0,56$), ВР ($rS = 0,64$), ІТП ($rS = 0,59$), ІЗЦ ($rS = 0,53$) тощо.

Принцип завчасної адаптації до майбутньої освітньої діяльності спрямований на вдосконалення функціональних резервів за допомогою нарощування навчальних навантажень на останніх етапах навчання у вищому навчальному закладі та мінімізації стресових ситуацій на першому курсі.

У дослідженні ми виділили кілька форм реалізації змісту неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді. Серед них форми реалізації: у сім'ї; самодіяльні форми; організовані форми (у навчальних закладах у навчальний і позанавчальний час, у сфері спорту, у системі спорту для всіх) (рис. 1).

У результаті узагальнення сутності неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді ми виділили її засоби, що частково відповідають засобам фізичного виховання як цілеспрямованого педагогічного процесу: фізичні вправи (циклічні вправи – ходьбу, біг, пересування на лижах, катання на ковзанах, роликах, плавання, веслування тощо; вправи-елементи єдиноборств; вправи, що є елементами рухливих та спортивних ігор; танцювальні вправи; вправи-елементи складнокоординативних видів спорту; засоби використання слова.

Заздалегідь виявлена фахівцями [1] структура фізичної культури особистості обумовила визначення нами структури неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді, яку можна умовно поділити на два рівні: змістовно-процесуальний, що представлений процесом засвоєння цінностей (аксіологічна складова), здобуттям спеціальних знань (теоретична складова) та рухових умінь і навичок (практична складова), а також персоніфіковано-результативний рівень, який відображає результати попередньо отриманої неспеціальної фізкультурної освіти відносно фізичної культури

конкретної особистості у вигляді того, наскільки відповідає її рухова активність віковим нормам, і, як результат, яким є рівень фізичного здоров'я молодої людини (рис. 1).

На підставі аналізу існуючих підходів до оцінки рівня неспеціальної (загальної) фізкультурної освіченості молоді, що навчається, ми прийшли до висновку про необхідність їх удосконалення і доцільність її інтегральної оцінки через контроль показників, які усебічно характеризують зміст неспеціальної фізкультурної освіти. Таким чином, для застосування з науково-дослідною метою ми розробили індекс неспеціальної фізкультурної освіченості (ІНФО) (формула 1):

$$\text{ІНФО} = 0,265 \text{ ІСЗ} + 0,16 \text{ ІРА} + 0,323 \text{ ІЗЦ} + 0,116 \text{ ІТП} + 0,135 \text{ РОРД}, (1)$$

де ІСЗ – безрозмірний еквівалент індексу соматичного здоров'я;

ІРА – безрозмірний еквівалент індексу рухової активності;

ІЗЦ – безрозмірний еквівалент індексу засвоєння цінностей фізичної культури;

ІТП – безрозмірний еквівалент індексу теоретичної підготовленості;

РОРД – безрозмірний еквівалент рівня оволодіння руховими діями; числами позначено вагові коефіцієнти цих характеристик за експертним оцінюванням.

Висновки.

1. Розроблена нами концептуальна модель неспеціальної фізкультурної освіти узагальнює теоретико-методологічні основи учнівської молоді й оптимально поєднує її зміст, виділення мети та функцій, постановку завдань, визначення умов, засобів, рівнів організації, обґрунтування принципів та поділу на складові частини, виділення форм реалізації.

2. Серед специфічних принципів неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді відзначимо обґрунтовані у нашому дисертаційному дослідженні: принцип пролонгованого впливу рухової активності у процесі навчальної діяльності молоді; принцип пріоритету ціннісного ставлення молоді до фізичної культури та принцип завчасної соціально-психологічної адаптації до майбутньої навчальної діяльності.

Перспективою подальших досліджень у даному напрямку є впровадження розробленої концептуальної моделі на загальнодержавному рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коровин С.С. Структура физической культуры личности / С.С. Коровин // Теоретическое и технологическое обеспечение образования по физической культуре и спорту в учебно-педагогическом комплексе: материалы Всеросс. науч.-практ. конф.). – Тольятти, 2003. – С. 172–174.
2. Лотоненко А.В. Физическая культура и ее виды в реальных потребностях студенческой молодежи / А.В. Лотоненко // Теория и практика физической культуры. – 1997. – № 6. – С. 22–26.
3. Приходько В. В. Педагогические основы физического образования студентов (опыт игрового проектирования и экспертизы): дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Приходько Владимир Васильевич. – М., 1991. – 416 с.

